

Vašků, Vladimír

Additamenta k josefinským konfirmacím pro cisterciácké kláštery na Velehradě a u Žďáru : (vídeňské studie z novověké diplomatiky - II.)

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. C, Řada historická.
2000, vol. 49, iss. C47, pp. [197]-210

ISBN 80-210-2599-9

ISSN 0231-7710

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/102660>

Access Date: 18. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

VLADIMÍR VAŠKŮ

ADDITAMENTA K JOSEFINSKÝM KONFIRMACÍM PRO CISTERCIÁCKÉ KLÁŠTERY NA VELEHRADĚ A U ŽDÁRU

(Vídeňské studie z novověké diplomatiky – II.)¹

Pramennou základnou mých dřívějších studií o panovnických konfirmacích pro moravské kláštery v 18. století, které jsem publikoval v sedmdesátých a osmdesátých letech,² mohly být pouze písemnosti uložené v českých a moravských archivech. V důsledku toho bylo nutno některé problémy spjaté s revizně-konfirmačním řízením, zejména v jeho josefinské fázi, ponechat otevřené, neboť mi nebyly tehdy známy archiválie nalézající se v Rakouském státním archivu ve Vídni,³ především tzv. trůnní zprávy neboli přednesení, v nichž Česko-Rakouská dvorská kancelář předkládala panovníkovi návrhy na konečné řešení jednotlivých konkrétních případů a které po následném panovníkově schválení představovaly poslední stadium meritorní části příslušného řízení. Někdy bylo sice možno vydedukovat aspoň jádro obsahu přednesení ze srovnání předběžného

¹ První část těchto vídeňských studií = Vašků, V.: *Příčiny zániku konfirmačního řízení v habsburské monarchii v roce 1836*, SPFFBU, C 42, 1995, s. 89–97.

² Především jde o knihu *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století* (Novověké úřední revize středověkých a raně novověkých listin), Brno 1981, 168 s. (dále cituji: *PK* nebo *Panovnické konfirmace*). – Z časopiseckých studií jsou to: *Eine nicht durchgeführte Konfirmation mittelalterlicher Urkunden in der josephinischen Zeit*, *Folia diplomatica*, I, 1971, s. 307–320; *Landesfürstliche Konfirmationen des 18. Jahrhunderts für mährische Klöster (Umriss)*, *Folia diplomatica*, II, 1976, s. 199–220; *Konfirmace privilegií brněnských augustiniánů v 18. století*, *Vlastivědný věstník moravský*, 32, 1980, s. 151–160; *Konfirmace privilegií starobrněnských dominikánek v 18. století*, SPFFBU, C 29, 1982, s. 101–108; *Konfirmace privilegií olomouckých kartuziánů v 18. století*, SPFFBU, C 33, 1986, s. 155–158; *Přehled výsledků revizí a konfirmací listin nejstarších moravských klášterů v 18. století*, *Sborník archivních prací*, 34, 1984, s. 540–585.

³ Österreichisches Staatsarchiv, II. Abteilung – Allgemeines Verwaltungsarchiv (dále cituji: AVA). Bádání v tomto archivu nepřicházelo u mne před listopadem 1989 v úvahu.

návrhu moravských zemských úřadů s výslednou konfirmační listinou: odpovídala-li struktura konfirmační listiny doporučením např. zemského gubernia, bylo zřejmé, že se dvůr přiklonil k tomu, co navrhovalo gubernium, avšak jestliže se výsledná konfirmační listina nedochovala, popř. nebyla vůbec vydána, nebo jestliže guberniální dobrozdání bylo vyhýbavé a nejednoznačné, resp. se mezi moravskými písemnostmi ani v konceptu nedochovalo, pak musela zůstat řada otázek vztahujících se k výsledku řízení nezodpovězena. Odpovědět na ně umožnilo teprve studium centrálních vídeňských fondů, i když ne vždy vyčerpávajícím způsobem, protože jednak ani ve Vídni se mi nepodařilo úplně všechny tam předpokládané písemnosti nalézt, jednak získané odpovědi vyvolávají leckdy problémy další, k jejichž vyřešení už nalezené pramenné podklady nepostačují.

V tomto článku se omezím zatím jen na dva moravské kláštery, u nichž se při rekonstrukci konfirmačního řízení projevila mezerovitost dřívější pramenné základny nejcitelněji.⁴ Vzhledem k tomu, že jde o doplňky k josefinským pasážím II. a IV. kapitoly mé knihy *Panovnické konfirmace*,⁵ jsem nucen čtenáře požádat, chce-li mít z následujícího výkladu užitek, aby vzal tuto publikaci do rukou a s příslušnými stránkami se seznámil. Jejich text zde nemohu prostě přetisknout (což by bylo pro čtenáře nejpohodlnější) ani jej pro omezený rozsah tohoto článku podrobně reprodukovat; musím se omezit jen na připomenutí nejdůležitějších problematických bodů.

* * *

U kláštera velehradského spočívala hlavní potíž v tom, že z archiválií Moravského zemského archivu se nedalo poznat, kolik z třinácti starších listin z let 1202 – 1513, předložených ke konfirmačnímu řízení (v ověřených opisech označených písmeny A až N),⁶ bylo vlastně Josefem II. potvrzeno a jakým způsobem. Příčiny této nejasnosti byly dvě:

a) V intimačním dvorském dekretu datovaném 17. února 1783 se sice moravskoslezskému zemskému guberniu dává na vědomí, že Jeho Veličenstvo ráčilo potvrdit velehradská privilegia listinou vyhotovenou „pod dnešním datem“, ale sama konfirmační listina se ani v originále, ani v kancelářském opise nedochovala, takže výsledná konkrétní podoba konfirmace mi tehdy zůstala neznámá.

b) V konceptu guberniálního dobrozdání z 11. května 1782 se navrhuje dvě alternativní řešení, jak s předloženými listinami naložit: buď neutralizovat „závadné pasáže“ stejným způsobem, jako se to dělalo za Marie Terezie, tj.

4 Postupně hodlám zpracovat a publikovat, dovolí-li mi to zdraví, výsledky svého vídeňského výzkumu i u dalších moravských fcholních domů.

5 Viz výše pozn. 2. – V II. kapitole (Cisterciácký klášter na Velehradě) se o josefinském období pojednává na s. 43–48 a v pozn. 26–60, ve IV. kapitole (Cisterciácký klášter u Žďáru) na s. 73–75 a v pozn. 19–24.

6 Seznam těchto listin s jejich daty, vydavateli a registry (resp. odkazy na jiné seznamy) je otištěn v *PK*, s. 43.

pouze připojením obvyklé omezovací klauzule, anebo tyto pasáže při inserování jednotlivých listin vynechat. Volbu mezi oběma alternativami přenechalo gubernium panovníkovi.⁷

Po prostudování velehradského konfirmačního spisu v Rakouském státním archivu⁸ je nyní možno uvedenou nejasnost a její příčiny alespoň v podstatě odstranit v obou bodech:

Ad a) Mezi vídeňskými archiváliemi se nachází koncept josefinské konfirmační listiny, datovaný 17. února 1783.⁹ Ten sice – v souladu s tehdejšími kancelářskými zvyklostmi – neobsahuje plný text budoucího originálu (čistopisu), nicméně z něho zcela jasně vyplývá, že z předložených třinácti listin bylo potvrzeno pouze šest (A až E + N). Za úvodními formulemi následuje totiž důležité koncipistovo upozornění pro písaře čistopisu: „Inserantur nach denen der Bittschrift sub lit. A, B, C, D, E et N angeschlossenen Beilagen, mit Ruksicht auf die dabei befindliche Anmerkung“. Takto označené listiny měly být, jak je z citátu zároveň zřejmé, konfirmovány insertně, ale závěrečná slova citovaného upozornění, příkazující ingrosistovi vzít zřetel na poznámku („Anmerkung“) nacházející se u příloh (tzn. u ověřených opisů přiložených ke klášterní konfirmační suplice), naznačují patrně, že nemá jít u všech potvrzených listin o klasičtější, doslovnou inserci. Jak ona avizovaná poznámka zněla, by se dalo velmi snadno zjistit, kdyby se – jako je tomu v řadě jiných vídeňských konfirmačních spisů – dochovaly zmíněné přílohy. Ty však bohužel v případě velehradského kláštera nejsou ani ve Vídni k nalezení. Zda lze o obsahu nedochované poznámky vyslovit aspoň nějakou domněnku, ukáže až další výklad.

Ad b) Obsáhlé, dříve mi neznámé osmnáctistránkové přednesení, které předložila Česko-Rakouská dvorská kancelář panovníkovi, představuje ve velehradském konfirmačním spise písemnost klíčového významu.¹⁰ Je datováno 14. listopadu 1782 a má dvě části. V první se reprodukuje jednak předběžná vyjádření olomouckého arcibiskupa a moravského fiskálního adjunkta, jednak dobro-

7 U první alternativy bylo pro mne před dvaceti lety záhadou, co se míní slovy „ohne besondere Ausschaltung / Einschaltung (?) der Privilegien“, která předchází návrhu na použití omezovací klauzule a která se dají přeložit buď jako „bez zvláštního vynechávání (vylučování) privilegií“, nebo jako „bez zvláštního vkládání (=inserování) privilegií“. (Přítom nejde ani tak o překlad, jako spíše o smysl těchto slov.) Interpretace je totiž navíc ztížena tím, že v konceptu gubernálního dobrozdání, uloženém v Moravském zemském archivu, je předpona *Aus/Ein* u třetího slova několikrát přepisována, a to tak nezřetelně, že nelze rozpoznat, které její znění mělo být konečné; a čistopis dobrozdání, odeslaný ke dvoru do Vídně, mi nebyl k dispozici. Nicméně se mi tehdy (srov. v PK pozn. 55 ke II. kapitole) zdálo nejlogičtější čtení „*Ausschaltung*“ – vzhledem k daným souvislostem a vzhledem k tezeziánské praxi, na niž se gubernium odvolává. Zda jsem měl pravdu, nebo nikoli, o tom bude řeč níže v pozn. 16.

8 AVA, fond Alter Kultus, karta 866, konvolut Zisterzienserstift Welehrad, konfirmační spis.

9 Citovaný velehradský konfirmační spis, fol. 1 a 11. (Koncept je napsán na dvojlistě, do něhož je – fol. 2 až 10 – vložena jiná písemnost – srov. pozn. 10.)

10 Cit. konf. spis, fol. 2–10.

zdání moravského zemského gubernia, tedy písemnosti nám již dříve známé, jimiž není proto nutno se na tomto místě znovu zabývat.¹¹ Důležitější je pro nás druhá část, tzv. vótum, v němž kancelář zaujala k obsahu reprodukováných písemností vlastní stanovisko a předala je jako svůj návrh k posouzení císaři, který je pak bez připomínek schválil.¹² Zvláště nás bude zajímat, ke které ze dvou alternativ doporučených guberniem se kancelář přiklonila. Odpověď na tuto otázku není však ve vótu vyjádřena tak jednoduše, jak bychom snad očekávali. Nezbyvá proto než se s jeho textem seznámit poněkud blíže:

Úvodem vóta kancelář konstatuje, že připomínky fiskálního adjunkta¹³ jsou z největší části plně oprávněné, a že by proto bylo povážlivé („bedenklich“) privilegia v předloženém znění („wie sie liegen“) doslova inserovat („wörtlich einzuschalten“) a potvrdit. To prý bylo pochopeno už za vlády Marie Terezie, a proto se tehdy uskutečnilo potvrzení velehradských privilegií s připojením omezovací klauzule ve znění „salvo juro regio et cujusunque tertii und soweit das Klosterstift Wellehrad in derenselben usu et possessione bestellet ist, auch solche der jetzigen und künftigen Landesverfassung nicht entgegenstehen“. (Toto tvrzení není formulováno zcela výstižně. Patrně chtěla kancelář vyjádřit tu skutečnost, že sice už za Marie Terezie se jevila doslovná inserce jako problematická, že však přesto byla tehdy realizována, ale zároveň neutralizována omezovací klauzulí.)¹⁴ Podle názoru kanceláře by se i nyní mohlo omezovací klauzule použít, avšak – jak se poněkud těžkopádně vysvětluje – tak, že pro větší jistotu by u konfirmovaných privilegií bylo všude připsáno (doslova: „beigesetzt“), co v nich bylo seznáno povážlivým, nebo nezávadným, tudíž co může být potvrzeno, nebo co je neplatné. Takto obecně formulovaný návrh se pak u jednotlivých listin konkretizuje, a to následujícím způsobem, jehož dosti topornou dikci aspoň zčásti vědomě zachovávám, abych nezkreslil pohled josefinských úředníků na obsah starých listin:¹⁵

11 Poznámám jen, že pokud jde o vyjádření moravského fiskálního adjunkta Rosenzweiga, označuje se v přednesení za jeho autora nedopatřením jeho šéf – moravský komorní prokurátor (Lerchenheim). Reprodukce Rosenzweigova vyjádření, zaujímající v první části přednesení pochopitelně nejvíce místa, je velmi pečlivá a vyčerpávající, nikoli však mechanická: zejména Rosenzweigovy latinské a české citáty „závadných“ pasáží jsou nahrazeny německým výkladem (nikoli však doslovným překladem).

12 Panovníkovo placet zní: „Ich bewillige die Bestätigung dieser Privilegien nach dem Einraten der Kanzlei. Joseph m. p.“ Je umístěno vlevo od konce textu přednesení a na rozdíl od zvyklostí běžných za Karla VI. a ještě v prvních letech vlády Marie Terezie není napsáno celé vlastnoručně panovníkem – vlastnoruční je pouze podpis Josefa II. Placet nemá žádné datum; z vyřizovacích poznámek na rubu přednesení se dá usoudit, že panovník učinil své rozhodnutí nejpozději 22. nebo 23. listopadu 1782. (Problematikou vyřizovacích poznámek se zde nemohu podrobněji zabývat, zčásti však viz o nich ještě níže v pozn. 25, 35.)

13 Platí totéž, co bylo uvedeno výše na začátku poznámky 11.

14 O absurdním spojování doslovné inserce zastaralých listin s globální omezovací klauzulí viz též v úvodu a závěru *Panovníckých konfirmací*.

15 Činím tak přesto (a vlastně právě proto), že „úřední“ charakteristika obsahu listin není z hlediska dnešního diplomatika vždy výstižná a úplná. (Moderní registry nalezneme čtenář

Privilegium Přemysla Otakara I. z roku 1202 (A) jakožto vlastní zakládací listina s darováními v ní obsaženými by mohlo být bez námitek celé konfirmováno.

Právě tak by mohla být potvrzeno privilegium téhož Přemysla Otakara I. z roku 1228 (B), avšak jen potud, pokud obsahuje hranice a vyjmenování klášterních statků, neboť všechny ostatní v něm obsažené svobody a omezení zeměpanské moci jsou samy o sobě v rozporu se zemským zřízením, tudíž jim nemůže být žádné potvrzení uděleno.

Privilegium markraběte Přemysla z roku 1238 (C) lze potvrdit, pokud se týká darování místa Zablažany a lesa Zablažany, kdežto klášteru v něm poskytnuté privilegium těžby železa v celé zemi je jakožto odporující zemskému zřízení samo o sobě neplatné.

Privilegium Oldřicha, syna vévody korutanského, z roku 1211 [= správně 1247] (D) ohledně darované kaple v Popovicích u Kunovic s patronátním právem a příslušenstvím a s právem rybolovu v Kostelanech, spolu s k němu patřícími vodami, lesy, poli, loukami a domy, ani privilegium Václava I. z roku 1250 (E), které obsahuje prominutí desátku, jež musili velehradští odvádět katedrál-nímu kostelu v Olomouci, nevyvolávají žádné námítky, a proto by mohla být celá potvrzena.

Naproti tomu privilegium Přemysla Otakara II. z roku 1257 (F) ohledně vybudování městečka („Marktflecken“) u kaple sv. Jiří, které je dnes podle vlastního sdělení preláta (= velehradského opata) městem [Uherské] Hradiště, a dále privilegium Václava II. z roku 1295 (G) ohledně soli, kterou má klášter dostávat z Polska, by bylo třeba zcela vynechat, protože obojí už není v držení kláštera, a co se týká soli, klášter pouze doufá, že ji po nynějším znovuzískání polských solných dolů [tj. po anexi Haliče] bude moci opět dostávat.

Privilegium markraběte Jana Jindřicha z roku 1351 (H), jímž klášter obdržel právo ujímat se statků těch poddaných, kteří se usadí jinde a své statky do šesti týdnů neprodají, i další privilegium Jana Jindřicha z roku 1363 (J) ohledně osvobození kláštera z pravomoci moravských zemských úřadů by bylo třeba jako odporující zemskému zřízení zcela vynechat.

Privilegium Zikmunda Lucemburského z roku 1422 (K) nelze asi potvrdit, protože v něm král odvolává svá darování klášterních statků světským lidem a dává klášteru oprávnění je vindikovat, což se buď již stalo, nebo se to v nynějších dobách nemůže konat vzhledem k obavám ze zmatků a průtahů, které by z toho vzešly.

Privilegium Vladislava Jagellonského z roku 1474 (L) se rovněž nehodí k potvrzení, protože se v něm klášteru slibuje, že žádný z panovníkových ná-

v seznamech, které jsou součástí II. kapitoly knihy *PK*, a to včetně denních a místních dat, která autor přednesení vynechal.) Upravuji však podle dnešních zvyklostí jména vydavatelů listin, opravuji zkrslená místní jména a nedržím se doslova zvláště těžkopádných a do češtiny nepřevoditelných gramatických vazeb. Zjednodušuji a zpřehledňuji i způsob vyznačení odkazů na přílohy.

stupců nemá být oprávněn zastavovat nebo zcizovat klášterní statky, a stalo-li by se tak, prohlašuje se to za nulitní.

Vladislavovo privilegium z roku 1511 [=správně 1510] (M) je pouhým potvrzením předchozích privilegií krále Přemysla Otakara (neuvádí se kterého) a markraběte Karla, a proto je zcela zbytečné a mohlo by tudíž být vynecháno.

Konečně Vladislavovo privilegium z roku 1514 [=správně 1513] (N) ohledně vystavění mlýna u Nedakoníc je zcela nezávadné a mohlo by být ovšem konfirmováno.

Z obsahu vóta se dá sice na jedné straně jasně vyrozumět, že dvorská kancelář zamítla první ze dvou alternativních řešení doporučených guberniem (totiž potvrdit listiny podle tereziánských zvyklostí pouze s připojením omezovací klauzule),¹⁶ avšak z toho na druhé straně ještě samo o sobě nevyplývá (aspoň nikoli z vlastních slov vóta), že se úplně a bezvýhradně přiklonila k alternativě druhé, podle níž by se listiny (insertně) potvrdily s vynecháním závadných pasáží. Vlastně ji ani zcela mechanicky schválit nemohla, protože gubernium nepřihlédlo k tomu, že některé listiny jsou podle Rosenzweigova rozboru závadné jako celek, kdežto jiné jen v určitých částech.¹⁷ Zcela závadnými shledal totiž

¹⁶ Nebyla-li první alternativa přijata jako celek, není nezbytně nutné se znova pokoušet o interpretaci té její nejasné části, o níž je výše zmínka v pozn. 7. Nicméně musím pro úplnost přiznat, že správné čtení předpony slova ...*schaltung* není *Aus*, jak se mi před lety zdálo nejlogičtější. Čistopis guberniálního dobrozdání se sice ve Vídni proti mému očekávání nedochoval, ale inkriminovaná slova byla z něho převzata do přednesení, a to ve znění „ohne besondere *Einschaltung* der Privilegien“! Bylo by sice lákavé tvrdit, že se pisař nedochovaného čistopisu dobrozdání, ev. pisař přednesení dopustil omylu; avšak – jak jsem se mezitím poučil z jiných obdobných případů – kdyby autor dobrozdání měl na mysli *vynechávání*, pak by asi použil spíše slova *Auslassung* nebo *Hinweglassung* než *Ausschaltung*. Nezbyvá tedy než se smířit s tím, že dotyčná pasáž guberniálního návrhu opravdu zní (v doslovném překladu) „bez zvláštního vkládání (= inserování) privilegií“, a že proto skutečný smysl takto formulovaného doporučení nám i nadále uniká. – Jen spekulativně by bylo možno uvažovat o tom, že klíč k řešení spočívá ve výkladu adjektiva *besondere* – *zvláštní*. Co se vlastně míní *zvláštním* inserováním? Možná že autor tohoto sousloví měl na mysli nikoli, jak jsem dosud mlčky předpokládal, doslovnou inserci (v tom případě by bylo připojení adjektiva *besondere* vlastně nadbytečné, resp. by bylo vhodnější použít přívlastku *wörtliche*, jak se s tím setkáme v jiné souvislosti na jednom místě přednesení), nýbrž právě naopak inserci *zvláštního druhu*, odlišnou od běžně po staletí užívané „standartní“, „klasické“ (tj. doslovné) inserce, tedy inserci neúplnou, s vynechávkami, tzn. že adjektivum *besonder* je v daném případě nikoli synonymem, nýbrž antonymem adjektiva *wörtlich*. Pokud by byla tato úvaha správná, pak by z ní vyplynul následující (zdůrazňuji znova: ryze spekulativní) závěr: Doporučilo-li gubernium jako jednu z alternativ, aby se listiny potvrdily, stejně jako za Marie Terezie, *bez zvláštního inserování*, (pouze) s připojením omezovací klauzule, je tomu třeba rozumět tak, že navrhlo, aby se od *zvláštního* (= „nestandardního“, „vynechávkového“) způsobu inserování upustilo, a místo toho aby se inserování předložených listin realizovalo doslova, bez vynechávek. (Sotva proto mělo gubernium na mysli tzv. bezinsertní konfirmaci, jak jsem dříve, byť s rozpaky, připouštěl – v pozn. 55 ke II. kapitole *Panovnických konfirmací*.)

¹⁷ V této souvislosti už není důležité, že sám Rosenzweig se v zásadě stavěl – na rozdíl od gubernia – proti potvrzení listin v obou případech, ať už byly závadné úplně, nebo jen částečně. (Viz o tom v *PK*, *passim*.)

Rosenzweig šest listin (F, G, J, K, L, M); kancelář byla přísnější a přiřadila k nim ještě jednu navíc (H), kterou Rosenzweig, jindy vůči zastaralým privilegiím velmi nemilosrdný, kupodivu doporučil k potvrzení,¹⁸ a navrhla panovníkovi, jak víme, všech těchto sedm listin nepotvrdit a tedy je do konfirmační listiny vůbec nezařadit.¹⁹ Na závady částečné upozornil Rosenzweig u listin B a C. Zda tedy aspoň pro tato dvě privilegia převzala kancelář druhou guberniální alternativu, není ze stylizace vóta zcela jasné. Návrh na vynechání závadných pasáží v něm *expressis verbis* vyjádřen není. Spíše se zdá, jako by kancelář vymyslela další variantu řešení, která by spočívala v tom, že by k inserovaným listinám byly připojeny poznámky, vysvětlující, co se z jejich textu potvrzuje a co nikoli. (Tento dojem zdánlivě posiluje i neúplný koncept konfirmační listiny, kde se nachází, jak už jsme uvedli, odkaz na jakousi poznámku – „Anmerkung“.) Nedovedu si však dost dobře představit, jak by takové vysvětlující poznámky zněly (už ze stylistických důvodů by sotva mohly být jednoduše opsány z komentářů ve vótu) a hlavně, kde by byly umístěny (za textem jednotlivých listin, nebo snad na okrajích, nebo společně v konfirmační formulaci dispoice?). Kromě toho jsem se se žádným originálem takové „opoznámkované“ konfirmace dosud nesetkal; byla by to kuriozita, kterou bych sice uvítal jako objev dalšího typu konfirmací, ale považuji za velmi málo pravděpodobné, že by právě velehradská konfirmace Josefa II. byla realizována do čistopisné podoby takovouto naprosto neobvyklou formou. Připustil bych pouze, že ve dvorské kanceláři o tom při složitosti velehradského případu snad původně mohli uvažovat, ale domnívám se, že pokud tomu tak vůbec bylo, nakonec přece jen zvolili jednodušší a u jiných konfirmací tehdy běžně užívané východisko, jímž bylo vypuštění závadných míst. Ta byla ostatně v ověřených opisech potvrzena, jak víme, už fiskálním adjunktem Rosenzweigem a právě na ně se – podle mého názoru – vztahovala ona nedochovaná „Anmerkung“,²⁰ na niž byl v konceptu konfirmační listiny upozorněn písař čistopisu. Spíše než nějaké komentující vysvětlivky, jejichž použití jsem už výše zpochybnil, obsahovala tato poznámka zřejmě pokyn, aby se při inserování listin B a C vynechaly podtržené pasáže. I když nelze s jistotou rekonstruovat její úplný text, troufám si na základě svých zkušeností s obdobnými případy odhadnout, že její jádro znělo asi „mit Hinweglassung der unterzogenen (unterstrichenen) Stellen“, nebo „subducta omittantur“, popř. „subductis omissis“. Z předpokládaného obsahu

18 V *PK*, s. 46–47, je vyloženo, že Rosenzweig sice měl o současné platnosti této listiny markraběte Jana Jindřicha z roku 1351, týkající se statků odstěhovaných poddaných, jisté pochybnosti, ale když mu velehradský opat sdělil, že klášter práva uděleného touto listinou stále užívá, své námitky odvolal. Jak dodatečně zjišťuji až ze zmínky v přednesení, učinil tak přes varování uherskohradištského krajského úřadu (jehož vyjádření se ani v Brně, ani ve Vídni nedochovalo). Dvorská kancelář se nad tím pozastavila sice již v úvodní části svého přednesení, vlastní zamítnutí je však obsaženo, jak víme, až ve vótu.

19 To ostatně vyplynulo již z upozornění pro ingrosistu v konceptu konfirmační listiny – viz o něm výše v odstavci *Ad a*). Poté, co jsme se seznámili s vótem, jeví se absence písmen F až M jako realizace panovníkem schváleného návrhu dvorské kanceláře.

20 Viz o ní výše v odstavci *Ad a*).

poznámky bylo s přihlédnutím k upozornění v konceptu zároveň ingrosistovi jasné, že listiny A, D, E, N, proti nimž nebylo žádných námitek, má inserovat doslovně, a nebylo asi nutné mu to v poznámce u ověřených opisů znovu připomínat, ačkoli nelze vyloučit, že se tak pro větší jistotu stalo. Pokud jde o listiny F, G, H, J, K, L, M, které neprošly sítím revize jako celek, byl sice příkaz k jejich vynechání vyjádřen nepřímo tím, že v uvedeném upozornění v konceptu nejsou vůbec zmíněny, nicméně je možné (ale ovšem nikoli jisté), že jejich texty byly v ověřených opisech – opět pro větší jistotu – přeškrtnuty (úhlopříčně, jak se s tím lze setkat např. u kláštera zábrdovického i jinde), a v tom případě mohl být pokyn v „Anmerkung“ rozšířen tak, aby zahrnoval také úplná vynechání celých listin, tedy snad např. „mit Hinweglassung der entweder ganz durchstrichenen oder unterzogenen Stellen“.²¹

Ať už však tomu bylo, pokud jde o tyto víceméně detaily, jakkoli, domnívám se, že odpověď na otázku, které listiny a jakým způsobem byly ve ztracené josefínské confirmaci ze 17. února 1783 potvrzeny, je nyní – díky nalezení dříve mi neznámých vídeňských písemností – vcelku jasná: Šlo o insertní confirmaci, v níž bylo z třinácti listin, přiložených v ověřených opisech ke klášterní suplice, potvrzeno pouze šest; z toho čtyři v plném původním znění (A, D, E, N), dvě pravděpodobně ve znění zkráceném vynechávkami zastaralých částí jejich textu (B, C).²² Škoda jen, že rozsah těchto částečných vynechávek se zcela přesně (tj. slovo od slova) zjistit nedá – vzhledem k tomu, že ověřené opisy, v nichž byly závadné pasáže podtrženy, se – jak už víme – nedochovaly.²³ Podstatná část slovního znění „závad“ sice zjistitelná je, neboť jsou citovány v Rosenzweigově vyjádření, jehož koncept je znám už z brněnských archiválií, ale tyto citáty jsou na několika místech zkráceny, a to tak, že některá slova a někdy celé věty závadných pasáží jsou nahrazeny zkratkou *etc.* nebo pomlčkami.²⁴

Originál confirmace, dnes zřejmě již nenávratně ztracený, byl pak příjemci předán, jak uvádí vyřizovací poznámka na jejím konceptu, 4. dubna 1783.²⁵

21 Bylo by možno uvažovat i o dalších stylistických variantách rozšířeného znění jádra poznámky, např. „... reliquis penitus omissis“ apod., ale šlo by o pouhé spekulace, byť vyvozené analogií podle jiných případů.

22 Srov. seznam listin v *PK*, s. 43.

23 Vzhledem k absenci originálu (i jakéhokoli opisu) confirmační listiny nepřichází ovšem v úvahu ani srovnání josefínských insertů s originály potvrzených listin.

24 Nebylo by ovšem příliš obtížné aspoň hypoteticky rekonstruovat necitované části srovnáním Rosenzweigova, popř. dvorského komentáře k „závadám“ s originálním textem předložených listin.

25 „Extradirt den 4ten April 783“ (viz citovaný konf. spis, fol. 1). Nepřichází tedy v úvahu možnost, že by si snad klášter listinu nevyzvedl, nebo že by nebyla – jako tomu bylo např. u kláštera žďárského – vůbec fyzicky vyhotovena. (Originál byl pořízen, podle jiné vyřizovací poznámky na konceptu, 15. března 1783.) Pravděpodobně se ztratila až po zrušení kláštera, k němuž došlo koncem září 1784; ostatně málem stejný osud postihl i confirmaci tereziánskou, ta se však později našla, byť jen jako torzo, v klášteře *rajhradském* (viz o tom blíže *PK*, s. 51, pozn. 23–24). – K datu confirmace považuji za vhodné připojit pro úplnost ještě dvě poznámky: a) Na jedné straně je nesporné, že datum 17. února 1783, uvedené již v

* * *

Josefinská konfirmační listina pro klášter žďárský se v originále, ani v opise rovněž nedochovala. Dokonce se v Moravském zemském archivu nenachází ani intimační dvorský dekret, který by informoval gubernium o jejím vyhotovení. Zůstaly proto ve IV. kapitole *Panovnických konfirmací* otevřeny otázky,

(1) zda byla konfirmace klášteru vůbec udělena,

(2) a pokud ano, zda byla uskutečněna tak, jak navrhovalo ve svém dobrozdání gubernium, anebo jiným způsobem.

Připomeňme si, že klášter předložil ke konfirmačnímu řízení ověřený opis tereziánské konfirmace z roku 1747, v níž je prostřednictvím karolinské konfirmace z roku 1738 inserováno celkem patnáct starších listin z let 1252 – 1502.²⁶ Gubernium ve třinácti z nich našlo a podle svých slov červeně podtrhlo²⁷ takové množství anachronismů, že navrhlo, aby nebyly do připravované nové konfirmace vůbec pojaty.²⁸ Nezávadnými shledalo a k potvrzení doporučilo pouze dvě privilegia, v chronologickém pořadí první a poslední („das erste und das letzte“), tj. zakládací a donační listinu markraběte Přemysla (II.) z roku 1252 a listinu tří münsterberských knížat, týkající se pečeti a znaku, z roku 1502, a označilo je v ověřeném opise červeně číslicemi 1 a 2.²⁹

konceptu, bylo převzato i do originálu (třebaže ten byl pořízen, jak jsme uvedli, až 15. března). Jednak to odpovídalo tehdejšímu kancelářskému zvyklostem, jednak právě na toto datum odkazuje intimační dvorský dekret pro gubernium (o němž byla už výše řeč). – b) Na druhé straně nedovedu vysvětlit, proč uplynul neobvykle dlouhý časový interval mezi datem panovníkova schválení návrhu dvorské kanceláře a datem konfirmační listiny. Zpravidla totiž bývají obě data totožná, nebo se liší jen o několik málo dní, bez ohledu na to, že ke skutečnému napsání konceptu a pak čistopisu docházelo leckdy až o hodně později. V našem případě přednesení, samo datované 14. listopadu 1782, prošlo – podle vyřizovacích poznámek na rubu – schvalovací a zpětnou předávací procedurou 22. a 23. listopadu téhož roku, ale koncept (a pak originál) je datován – jak víme – až 17. února 1783. Pro úvahy, zda snad příčina velkého časového rozdílu nesouvisí nějak s rozpaky, jakým způsobem realizovat neutralizaci závadných pasáží (vysvětlivkami, nebo vynechávkami? – viz o tom výše), nebo s taxou (o jejíž stanovené výši a platbě není tentokrát kupodivu v dochovaných vídeňských písemnostech žádná zmínka), nejsou k dispozici pramenné podklady.

26 Jejich seznam včetně dat, vydavatelů a registů viz v *PK*, s. 69–70.

27 O červeném podtržení víme jen z guberniálního dobrozdání, neboť původní exemplář (tedy „originál“) ověřeného opisu, v němž byly závadné pasáže guberniem takto označeny, se nedochoval. Proč k podtržení došlo u gubernia, a nikoli – jako např. ve velehradském případě – u fiskálního úřadu, je vysvětleno v *PK*, s. 74.

28 Gubernium tedy navrhlo vynechat *celé* znění těchto třinácti listin, nikoli pouze – jako to doporučovalo ve většině jiných případů – závadné pasáže. Těch bylo totiž z hlediska gubernia zřejmě tak velké množství, že po jejich vynechání by z textu listin téměř nic nezbylo.

29 Podle mého seznamu v *PK*, s. 69–70, jde ovšem o listiny č. 1 a č. 15. Považuji za nutné zdůraznit (dále pochopíme proč), že pořadové očíslování listin v tomto mém seznamu odpovídá sice postranním arabským číslicím ve starším opise z roku 1732 (předloženém k tehdejšímu, karolinskému konfirmačnímu řízení), avšak v tereziánské konfirmaci žádné číslice u inserovaných listin aspoň *původně* nebyly.

Poznatky o dalším průběhu řízení, které pokračovalo na centrální úrovni, u dvora, přineslo až studium vídeňských archiválií.³⁰

Krátce poté, co bylo guberniální dobrozdání presentováno 31. prosince 1781 u dvora,³¹ vypracovala Česko-Rakouská dvorská kancelář 9. ledna 1782 přednesení pro panovníka.³² To se člení jako obvykle na dvě části, z nichž postačí věnovat pozornost až druhé, která obsahuje vótum.³³ V něm se s uspokojením konstatuje, že návrh moravského gubernia je v souladu s výslovným pokynem Jeho Veličenstva, aby se nekonfirmovala privilegia, která odporují současnému právnímu řádu, a jsou tudíž v dnešní době nepoužitelná.³⁴ Proto se kancelář zcela ztotožňuje s míněním gubernia, že všechna privilegia, jimiž byla žďárskému klášteru udělena osvobození od zeměpanských daní a dávek, vynětí klášterních poddaných z pravomoci řádných zeměpanských úřadů a soudů a další podobná práva, zcela neslučitelná s dnešními poměry, by měla být jakožto nyní už neplatná zrušena. Nesouhlasí však s konkrétním návrhem gubernia, aby se potvrzení omezilo na pouhé dvě listiny („první a poslední“), neboť prý při přesnějším a pozornějším pročítání veškerých předložených privilegií vychází najevo, že také listiny označené čísly 8 a 11 obsahují jen zcela dovolené („nur ganz erlaubt“) donace a koncese, a proto by měly být podle názoru kanceláře potvrzeny listiny č. 1, 8, 11 a 14 (tedy celkem čtyři), zatímco všechny ostatní je třeba považovat za zcela vyhaslé („erloschen“) a v konfirmační listině je vynechat.

Pečlivost autora přednesení je pozoruhodná a u jiných konfirmačních řízení nevidaná: nespolehl se na informace, které poskytlo gubernium, a raději si listinné texty sám překontroloval. Škoda jen, že výsledky své revize formuloval příliš stručně: tím, že listiny navržené k potvrzení označil pouze čísly, a nikoli také aspoň ročními daty a jmény vydavatelů, způsobil dnešnímu diplomatikovi velké potíže. Než se však jimi začneme blíže zabývat, dodejme, že doporučení kanceláře bylo panovníkem bez výhrad schváleno.³⁵ Z toho vyplývá, že odpověď na první otázku, kterou jsem před dvaceti lety musel ponechat otevřenou, zní, že aspoň meritorně josefinská konfirmace žďárským cisterciákům udělena byla.

30 AVA, fond Alter Kultus, kart. 865, konv. Zisterzienserstift Saar, konf. spis.

31 V konfirmačním spise se tedy tentokrát originál guberniálního dobrozdání dochoval, a to včetně dvou originálních příloh – klášterní konfirmační supliky (bohužel však bez podpřílohy – ověřeného opisu tereziánské konfirmace) a vyjádření moravského komorního prokurátora.

32 Cit. konf. spis žďárský, fol. 1–2, 15–16. (Folia 3–14 jsou přílohy vložené do přednesení – o nich viz v předchozí poznámce a též v pozn. 45.)

33 V první části se reprodukuje obsah písemností nám již dříve známých, totiž vyjádření komorního prokurátora a gubernia.

34 Problematickým návrhem komorního prokurátora Lerchenheima, zamítnutým již guberniem (srov. *PK*, s. 73–74), se kancelář ve vótu už vůbec nezabývá (zmiňuje se o něm bez komentáře jen v první, referující části přednesení).

35 „Placet, wie eingeraten worden. Joseph m.p.“ – viz cit. žďárský konf. spis, fol. 16. (O umístění a vlastnoručnosti platí totéž, co je uvedeno výše v pozn. 12.) Z vyřizovacích poznámek na rubu přednesení zřejmě vyplývá, že ke schválení došlo nejpozději 20. nebo 22. ledna 1782.

Otázku druhou lze s plnou jistotou zodpovědět pouze v obecné rovině: návrh gubernia byl u dvora pozměněn tak, že místo pouhých dvou listin měly být potvrzeny listiny čtyři. Chceme-li však určit, o které listiny šlo konkrétně, nevyhneme se – s výjimkou listiny č. 1 – potíží, o jejichž příčině jsem se zmínil už výše. Problémem je především identifikace těch dvou listin, které doporučila kancelář konfirmovat navíc a které ve vótu označila pouhými čísly – 8 a 11. Jde sice zřejmě o odkaz na číslování listin inserovaných v ověřeném opise tereziánské konfirmace, ale ten se nemilou náhodou ve vídeňském konfirmačním spise nedochoval. (Číslo byla k jednotlivým listinám připsána pravděpodobně až ve dvorské kanceláři, rozhodně ne už v klášteře a sotva v Brně u gubernia.)³⁶ Nabízí se zdánlivě logický předpoklad, že při chronologickém seřazení patnácti listin by měla být pořadová čísla připsaná do ověřeného opisu totožná s čísly, jimiž jsem (v souladu s postranními arabskými číslicemi ve starším ověřeném opise z roku 1732) opatřil seznam v *Panovnických konfirmacích* na str. 69 – 70. Jenže v tomto seznamu se číslo 8 vztahuje na listinu z roku 1348, v níž Karel IV. osvobozuje klášterní statky od placení berně, a číslo 11 na všeobecnou konfirmaci Jana Jindřicha z roku 1353. Obě tyto listiny byly svým závadným obsahem, jak je na první pohled zjevné každému znalci konfirmační problematiky, v době josefinské nepotvrditelné. Musíme se proto pokusit zjistit, zda se ony dodatečně „rehabilitované“ listiny, obsahující podle mínění dvorské kanceláře „nur ganz erlaubte donationes und concessionones“, neskrývají pod jinými čísly. Než však tak učiníme, všimněme si, že nezávadná listina münsterberských knížat z roku 1502, týkající se pečeti a znaku, a proto již guberniem a pak znovu dvorskou kanceláří doporučená k potvrzení, má v seznamu v mé knize pořadové číslo 15,³⁷ kdežto ve vótu žádné takové číslo není, a místo něho se při vypočítávání všech čtyř listin vhodných ke konfirmaci uvádí kromě čísel 1, 8, 11 ještě číslo 14. Pod tímto číslem se však v našem seznamu nachází listina, jejímiž vydavateli jsou sice také knížata münsterberská, ale datum je jiné (1498) a hlavně je jiný a s právním řádem josefinské doby neslučitelný její obsah (imunity, anachronické sliby, všeobecné konfirmování apod.). Zdá se pravděpodobné, až téměř jisté, že číslo 14 ve vótu a v nedochovaném ověřeném opise odpovídá číslu 15 našeho seznamu, z čehož patrně vyplývá, že při číslování došlo v opise ne-

36 V Mor. zem. archivu se sice dochoval opis tereziánské konfirmace, ale jde až o prostý opis zmíněného opisu ověřeného a v něm žádné číslování není. Původní vyhotovení (tedy „originál“) ověřeného opisu bylo po skončení „zemské fáze“ řízení vráceno z Brna do Vídně. A jen do tohoto (bohužel nedochovaného) exempláře byly činěny různé úpravy: v Brně podtržení anachronismů (viz o tom ještě níže) a označení dvou listin vhodných podle gubernia k potvrzení a asi až ve Vídni celkové pořadové očíslování všech patnácti listin. (Brněnský, guberniální původ celkového očíslování sice zcela vyloučit nelze, ale je podle mého názoru méně pravděpodobný: V guberniálním dobrozdání se totiž na ně nenajde sebestmenší odkaz; ostatně patnáctá listina je v něm označena jen jako „poslední“. Zda číslicující úředník působil u moravského gubernia, nebo u dvorské kanceláře, není však příliš důležité; závažnější je, že se při číslování, jak o tom ještě pojednáme, dopustil omylu.

37 Jde o onu listinu, o níž gubernium ve svém dobrozdání píše jako o „poslední“ a kterou v ověřeném opise označilo červenou číslicí 2.

dopatřením k posunu, snad tak, že číslování vynechal, nebo dal dvěma různým, po sobě následujícím listinám stejné číslo.³⁸ Pokud je tomu tak, pak čísla 8 a 11 v ověřeném opise a ve vótu by měla odpovídat číslům 9 a 12 našeho seznamu. Prohlédneme si tedy jejich texty a položíme si přitom otázku, zda měla kancelář na mysli právě tyto listiny, když rozšířila počet potvrzitelných privilegií o další dva kusy.

Začneme listinou č. 12 (= podle vóta č. 11), u níž je odpověď jednoduchá. Jde o insertní confirmaci Albrechta II. z roku 1439, která vskutku neobsahuje nic, co by se nehodilo do sklonku 18. století, neboť pouze potvrzuje klášteru prostřednictvím starší listiny královny Jitky z roku 1288 darování patronátního práva kostelu v Blučině Václavem II.³⁹

U listiny č. 9 (= ve vótu č. 8), v níž Karel IV. v roce 1351 konfirmoval insertně listiny Smila z Lichtemburka z roku 1256 a Jindřicha z Lichtemburka z roku 1323, je situace poněkud komplikovanější: Proti darování kaple v Chotěboři s jejím nadáním a proti vlastnictví vsi Počátky nebylo zajisté ani v josefinské době žádných námitek. Avšak v listině se také potvrzuje darování královské berně v Počátkách („exactionem regalem, que dicitur berna“), což byl z hlediska josefinských úřadů nepotvrditelný anachronismus, a také darování části cla v Chotěboři.⁴⁰ Nepovažuji za pravděpodobné, že by autor přednesení, soustřediv se na nezávadnou část listiny, anachronismus přehlédl; spíše jej nepovažoval za dostatečný důvod k tomu, aby kvůli němu byla Karlova listina zamítnuta jako celek; asi předpokládal (ačkoli to v přednesení výslovně nenapsal), že tato zastaralá pasáž, v nedochovaném ověřeném opise zřejmě už u gubernia červeně podtržená,⁴¹ bude při inserování tak jako tak vynechána, jak to bývalo v jiných případech běžné. (Ostatně, píše-li se v dodatečném „realizačním“ pokynu, vloženém na volném samostatném listě do přednesení, že confirmační listina má být vyhotovena s vynecháním všech těch koncesí a výsad, které jsou již zcela neslučitelné s nynějšími poměry, lze nařízené vynechávky vztahovat jak na celé listiny, tak i na jejich části.)⁴² I když tedy vyjádření ve vótu není přesné (pokud chceme vztáhnout slova o jen zcela dovolených donacích a koncesích i na Karlovu listinu), přece jen se domnívám, že druhou rehabilitovanou listinou bylo míněno právě naše č. 9. Jiné privilegium, které by se spolu s bezproblémovým

38 Méně pravděpodobné je, že by čísla popletl až autor přednesení, muselo by se mu to stát třikrát.

39 Musím korigovat své tvrzení v *PK*, s. 74, že s výjimkou č. 1 a č. 15 jde skoro vesměs o imunity atd. Výjimek bylo zřejmě více.

40 V listině z roku 1265 „decimam thelonei“, v listině z roku 1323 „donationem quinte partis thelonei“. – Otázku, zda mohla ještě v době josefinské existovat soukromá cla, bude třeba konzultovat se znalci historie celnictví.

41 Srov. výše pozn. 27.

42 Doslovné znění tohoto pokynu viz níže v pozn. 45.

č. 12 dalo obhájit proti příkrému guberniálnímu posudku, se totiž mezi třinácti guberniem zamítnutými listinami vlastně ani najít nedá.⁴³

Pokud jsou předchozí úvahy správné, je třeba za čtyři privilegia, která měla být podle konečného rozhodnutí u dvora zařazena do josefinské konfirmace, považovat konkrétně listiny Přemysla Otakara II. z roku 1252 (č. 1), Karla IV. z roku 1351 (č. 9), Albrechta II. z r. 1439 (č. 12) a münsterberských knížat Albrechta, Jiřího a Karla z roku 1502 (č. 15); z toho č. 1, 12 a 15 měla být inserována v plném znění, č. 9 možná s vynechávkami.⁴⁴

Nemohu ovšem čtenáři tajit, že se tu do značné míry pohybujeme na poli více nebo méně pravděpodobných dohadů. Potvrdit, anebo vyvrátit by je mohl jedině text výsledné konfirmační listiny. Víme však už, že její originál se nedochoval. Nadto je nyní nutno s politováním dodat, že mezi vídeňskými archiváliemi se tentokrát nenachází ani její koncept; a není ani jisté, zda byl ve dvorské kanceláři vůbec vypracován. Podařilo se sice nalézt písemnost, kterou lze chápat jako podmíněný pokyn k vyhotovení konceptu (a následně originálu) konfirmace a o které jsem se již výše zmínil v souvislosti s problémem vynechávek, ale to ještě neznamená, že tento pokyn byl vskutku realizován. Z jeho stylizace je totiž zřejmé, že k vyhotovení konfirmační listiny se mělo přikročit až po zaplacení taxy.⁴⁵ Zmínku o tom, že by žďárští cisterciáci nějakou částku zaplatili, však v jejich vídeňském konfirmačním spise (ani nikde jinde) nenajdeme. To sice samo o sobě ještě nic nedokazuje (mohlo jít např. o opomenutí příslušného úředníka, který o taxě neučinil záznam, nebo se záznam nacházel na některé dnes ztracené písemnosti), ale dáme-li si nedochování taxačního záznamu do

43 V listině krále Jiřího z r. 1466 (= č. 13 mého seznamu) jsou sice zčásti také obsažena majetková práva (k městečku Vojnův Městec a čtyřem vyjmenovaným vsím), v době josefinské sama o sobě jistě potvrditelná, ale kratičká, snadno přehlédnutelná zmínka o nich je „zahlcena“ ostatním obsáhlým textem listiny, která jako celek – pro svůj charakter bezinsertní konfirmace všeobecného a zmínkového typu – nemohla sítém josefinské revize projít ani ve dvorské kanceláři. (O příčinách „pronásledování“ bezinsertních konfirmací viz *PK*, *passim*.)

44 Nejasné však zůstává, zda měly být tyto listiny inserovány přímo, nebo prostřednictvím konfirmace tereziánské (a v ní inserované konfirmace karolinské).

45 Tato písemnost na lístku zhruba dnešního formátu A 5 je vložena do přednesení (viz fol. 3 žďárského konf. spisu). Zní doslova takto: „Antrag de dd“ [= de dato] 9. et repro. [ducto ?] den 20. Jan., die Bestätigung der Privilegien des Klosterstifts Saar in Mähren betr. [effend], mit der allerhöchsten Resolution: Placet, wie eingeraten worden. Hiernach wird das diploma mit Hinweglassung aller jener Concessionen und Gerechtsamen, die mit den dermaligen Zeitumständen gar nicht mehr vereinbarlich sind, soluta taxa ausgefertigt [werden]. Den 22ⁿ Jan. 782. “Slova „soluta taxa“ jsou, jak patmo, gramaticky ablativem absolutním a jejich nejjednodušší překlad zní „po zaplacení taxy“, což se však může vztahovat jak do minulosti („poté, co [už] byla zaplacena taxa“), tak do budoucnosti („teprve až bude zaplacena taxa“). Přikláním se k druhému výkladu, neboť odpovídá současné praxi dvorské kanceláře: taxa se vyměřovala až po meritorním panovníkově rozhodnutí o udělení konfirmace, a než ji příjemce zaplatil, uplynula další doba. V našem případě z časových důvodů ani nebylo možno stihnout zaplacení taxy do 22. ledna (kdy je datován výše citovaný pokyn), i kdyby k jejím vyměření došlo (což je beztak nepravděpodobné) již 20. ledna.

spojitosti (resp. příčinné souvislosti) s nedochováním konceptu a originálu konfirmace a zejména také s nedochováním intimačního dvorského dekretu,⁴⁶ nabízí se pravděpodobný závěr, že žďárský klášter asi taxu z nějakého důvodu opravdu nezaplatil⁴⁷, a v důsledku toho nebyla konfirmační listina Josefa II. fyzicky vůbec nikdy vyhotovena.

ADDITAMENTA ZU DEN JOSEFINISCHEN KONFIRMATIONEN FÜR DIE ZISTERZIERSERKLÖSTER IN WELEHRAD UND SAAR (*Wiener Studien aus der Diplomatie der Neuzeit – II.*)

In seinem im Jahre 1981 erschienenen Buch *Panovnické konfirmace pro moravské kláštery v 18. století (Landesherrliche Konfirmationen für mährische Klöster im 18. Jahrhundert)* konnte sich der Autor nur an die Quellen stützen, die in den böhmischen und mährischen Archiven aufbewahrt werden. In Folge dessen blieb eine Reihe von Fragen offen. Auf diese Fragen Antwort zu geben wurde erst (nach November 1989) dank dem Studium der Archivalien von dem Österreichischen Staatsarchiv in Wien möglich. Der vorgelegte Beitrag ergänzt die Kapitel II. und IV. des erwähnten Buches.

Beim Kloster Welehrad, dessen josefinische Konfirmationsurkunde aus dem Jahr 1783 verlorengegangen ist, war bisher unklar, wieviel von 13 älteren, zum Konfirmationsverfahren vorgelegten Urkunden von dem Kaiser Josef II. bestätigt wurden, und auf welche Weise. – Auf Grund des Studiums der Archivalien in Wien kann man heute feststellen, daß dem Vorschlag der Böhmischo-Österreichischen Hofkanzlei entsprechend, der Kaiser nur sechs Urkunden bestätigte – vier davon in vollem Wortlaut, bei zwei weiteren wurden sogenannte anstößige Stellen ausgelassen. Weitere sieben Urkunden wurden als vollkommen veraltet nicht bestätigt.

Beim Kloster Saar war bisher unklar, ob ihm die Konfirmation der Urkunden während der Regierungszeit Josefs II. überhaupt erteilt wurde, und falls das der Fall war, inwiefern wurde das Gutachten des Mährischen Landesguberniums bei der Konfirmation respektiert. Das Landesgubernium empfahl nämlich von 15 vorgelegten Urkunden zur Konfirmation nur zwei. – Die von Wiener Archivalien geschöpfte Antwort lautet folgenderweise: Die Hofkanzlei hat die Empfehlung des Landesguberniums geändert. Sie schlug vor, die Zahl der konfirmationsfähigen Urkunden auf vier zu erhöhen, wobei drei von den Urkunden in vollem Wortlaut konfirmiert werden sollten. Bei einem Privilegium sollte ein kleiner Anachronismus ausgelassen werden. Der Herrscher hat diesen Kanzleivorschlag gebilligt. Das bedeutet, daß die Konfirmation dem Kloster meritorisch erteilt wurde, aber zur physischen Ausfertigung der Konfirmationsurkunde (das heißt zur schriftlichen Abfassung des Konzeptes und der Reinschrift) kam es nicht mehr, wahrscheinlich deswegen, daß die Konfirmationstaxe nicht bezahlt wurde.

Übersetzt von Jiřina Štouračová

46 Spíše než o nedochování by bylo výstižnější mluvit o nenalezitelnosti nebo neexistenci uvedených písemností, ale nechci těchto neobvyklých výrazů používat. Proto jen poznamenávám, že nedochováním mám na mysli v dané souvislosti nikoli ztrátu, nýbrž tu skutečnost, že dotyčné písemnosti ani nevznikly.

47 O potížích, které měl žďárský klášter s placením taxy za vlády Karla VI. a Marie Terezie, bylo pojednáno ve IV. kapitole *Panovnických konfirmací*.